

Dramatización y griegometrajes: por una 'experiencia' integrada del griego

Natalia Palomar

Universitat de Barcelona

npalomar@ub.edu

Denis C. Plesa

David Solé

Lorena Rion

Cinestèsia

cinestesiaproduccions@gmail.com

Recepción: 11/1/2018

Resumen

El abordaje oral de los textos orientado a su dramatización hace que el aprendizaje del griego se convierta en una experiencia. La dinámica de decir en griego lo que dice un personaje encarnándolo e interactuando con compañeros promueve una asimilación consistente y grata. En ese proceso cooperativo cada cual despliega sus aptitudes; el resultado es una obra colectiva que se presenta en público, promoviendo la socialización del griego. Su filmación, que da lugar a los griegometrajes, ha estimulado la creación del GID Cinestèsia, que opta por el audiovisual para la enseñanza del griego.

Palabras clave: didáctica experiencial, griego oral, dramatización, griegometraje, audiovisual.

1. Introducción

En el marco de la docencia de las lenguas clásicas que practicamos, tanto la dramatización como los griegometrajes son formatos que responden a esa intención que expresa el título de hacer del griego una experiencia¹. Conviene puntualizar que empleamos la palabra experiencia en el sentido que precisa nuestro colega de Filosofía de la Educación Jorge Larrosa, cuando habla de la lectura como “experiencia”, como “algo que me pasa”.² Larrosa habla de “el texto que leo” como algo con lo que me

¹ Artículo realizado en colaboración con Denis C. Plesa, David Solé y Lorena Rion. Me reencontré con ellos y conocí a Lorena el curso pasado (2016-2017), en el *Màster de Formació del Professorat*, en dos asignaturas donde presenté estas líneas de trabajo de las que vamos a tratar, *Interpretació, comentari i adaptació de textos en Grec* e *Innovació Docent*. En equipo optaron por una de las prácticas que propuse a los futuros profesores, componer un griegometraje, y ahora han tomado su propia antorcha para seguir desarrollando estos formatos de aprendizaje del griego. El presente texto facilita los enlaces de las secuencias de griegometrajes que proyectamos durante la ponencia y también refleja la polifonía de este proyecto: N. Palomar, apartados 1-5; apartado 6, distribuido así: D. Solé, subapartados 1, 4, 7; D. C. Plesa, 2, 5; L. Rion, 3, 6.

² Larrosa (2016, 41:30)

relaciono de tal modo que se opera cierta transformación en mí.³ Pues bien, nosotros también apuntamos a que quien está aprendiendo griego note, reconozca, que le pasa algo, que el trato con eso (el griego, en este caso) le está transformando, le está formando. Esta es la orientación didáctica implícita.

Y he dicho hacer del griego una experiencia como quien traduce el verbo ποιέω, evocando su dimensión material y artesanal: física. Porque también nos situamos en el ámbito que Jader Tolja denomina “didáctica experiencial” (valga el neologismo) cuando advierte:

Uno de los principales problemas de la enseñanza es que cuantas más informaciones no verificables por la experiencia se dan, más confusión y disociación se crea entre actividad mental y cuerpo de quien se encuentra en un proceso de aprendizaje. Se crea un desequilibrio entre la cantidad de teoría efectivamente verificable y la experiencia que puede realmente soportarla, desequilibrio que lleva a que se constituya una mente desencarnada.⁴

En cambio, una didáctica experiencial procura la integración de lo mental y lo corporal. Y en estos formatos docentes, dramatización y griegometrajes, se da esta integración, junto con otras (integraciones) que paso ya a presentar. Así pues, ¿qué tipo de experiencia?

2. El griego como experiencia de lengua viva, propia (φίλη), disponible para la comunicación

Esto requiere, naturalmente, una opción por la oralidad. Para activar el griego como lengua viva lo propio es tomarlo en su consistencia genuina, que es sonora y es comunicativa. Por tanto, pronunciar y escuchar el griego tratándolo de tal manera que pueda funcionarnos para expresarse una misma, para comunicar algo a alguien, para captar mensajes que a uno se dirigen.

¿Cómo hacer este uso del griego sin desvirtuarlo, sin adulterarlo? Acudiendo a textos griegos cuya lectura en voz alta permita este tipo de abordaje; por tanto, pasajes dialogados o dialogables, que pueden ser dramáticos o narrativos, o discursos, y que podrán ser originales o bien adaptados.⁵

En cuanto la lectura en el aula diferencia voces en correspondencia con los personajes del texto, compone una entonación coherente para cada frase, activa la dinámica de las interpelaciones, de las preguntas y respuestas, de las exclamaciones (aunque el griego no tenga signo gráfico de exclamación), de manera natural se tiende hacia la dramatización. Pero atención: está claro que es el docente quien ha de llevar la iniciativa leyendo de esta manera: lo más expresivamente posible, para dar pistas a los alumnos sobre esta forma de hacer la lectura y disfrutarla. En ese sentido, cuanto menos inhibición, mejor para todos: si la frase lo pide, la puedes gimotear, o gritar, o combinar con una carcajada o un suspiro. Si tú lo haces, es probable que los alumnos se vayan animando a hacerlo. Y por supuesto, reservarse un margen de tanteo: si leo una frase con torpeza o no me convence cómo la he dicho, la vuelvo a leer para que diga efectivamente todo lo que contiene, como frase significativa que es. Esto vale para profesores y alumnos.

³ Larrosa (2006, 92)

⁴ “Uno dei problemi principali dell’insegnamento è che quante più informazioni non verificabili esperienzialmente vengono date, tanto più si crea confusione e scollegamento tra attività mentale e corpo di chi si trova in un processo di apprendimento. Si crea cioè uno sbilanciamento tra la quantità di teoria effettivamente verificabile e l’esperienza che può realmente supportarla, sbilanciamento che porta al costituirsi di una mente disincarnata”, Tolja (2016, 158). **Jader Tolja**, médico cirujano y psicoterapeuta, investiga sobre la incidencia de diversos aspectos culturales a nivel neurológico y sobre cómo determinados cambios físicos en la persona tienen repercusiones psíquicas y culturales.

⁵ Pero bien adaptados: aconsejo los del método *Reading Greek* de la Joint Association of Classical Teachers. Nuestro GIDC Electra está completando la traducción al catalán de la segunda edición, muy mejorada.

A partir de ahí, se trata de dar ese paso que ya está en ciernes: escenificar. Así se implica la persona de cuerpo entero: junto con la voz, el gesto, la postura, el espacio en que uno se mueve, la relación física con su interlocutor o interlocutores (tanto a efectos de distancia como de contacto y reacciones); y así lo que uno dice en griego adquiere pleno sentido, tanto para uno mismo como para los compañeros, y puede asimilarse adecuadamente.⁶

Veamos cómo funciona esto con estos tres versos de los *Persas* de Esquilo, que en la presentación del *Reading Greek* se intercalan así en la narración prosificada del mensajero:

ἀλλὰ ἅμα ἔω βοή τις γίγνεται, καὶ ἐπειδὴ ἡ σάλπιγξ ἔχει
ἐκ τῶν πετρῶν, φόβος ἅμα γίγνεται ἐν τοῖς βαρβάροις.
ἀκούουσι γὰρ ἤδη σαφῶς τὴν βοήν·

ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε,
ἐλευθεροῦτε πατρίδ, ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.⁷

Por cierto, esta es una de mis prácticas preferidas: cuando llegamos leyendo a este pasaje, cada estudiante dice estos versos dirigiéndose a los compañeros, poniéndose en pie ante ellos o desde su asiento, si así lo prefiere, pero todos dicen leyendo en alta voz los versos; a partir de un cierto momento, bastantes ya dicen la arenga prácticamente de memoria. De hecho, en la siguiente grabación, el chico que actúa estaba en clase como invitado: él había cursado esta asignatura de griego el año anterior y, una vez completamos la filmación prevista para ese día, que era una escena de las *Nubes*, se animó a recitar estos versos que recordaba perfectamente <<https://goo.gl/HBQ7PH>>.

Aquí es obvio que el estudiante comprende perfectamente lo que está diciendo, pero en los estadios previos a esta solvencia, hay que ir comprobando si se da esta comprensión.⁸ Y cuando detecto que la comprensión falla, en lugar de escandalizarme o recriminar, procuro que los estudiantes capten el sentido de cada palabra y que las retengan. ¿Recursos? Dar referentes visibles para las palabras, señalar (a los otros compañeros como παῖδες, por ejemplo), gestualizar (ἴτε, incitando a que se movilizan), onomatopeyizar (y levantar la voz, al decir βοήν), silabear (ἐ-λευ-θε-ροῦ-τε), etc.

Tengamos además en cuenta que al decir y al escuchar el griego así, nos aproximamos a los contextos y a los formatos literarios genuinos, tantas veces orales. Y ya habéis visto cómo los compañeros no sólo responden como espectadores atentos, capaces de entender y de vibrar, sino que saltan de los asientos y se convierten en actores – en el fondo y en parte, algo así pretendía la tragedia griega: orientar a los atenienses sobre la acción idónea.

Hasta ahora, hemos tratado de esta manera textos de Aristófanes, Sófocles, Luciano, Platón, Heródoto, Jenofonte y Esopo. ¿En qué ámbitos académicos? En las facultades de Filología y de Filosofía, en el marco de asignaturas varias: de iniciación al griego, de textos griegos y de literatura: dramática, épica y lírica; y de innovación docente, en el Máster de Formación del Profesorado. Y conste que en mi primera etapa como docente en secundaria, en los años ochenta, ya hacíamos escenificaciones del *Reading Greek*.

3. El griego como experiencia de equipo, compartida: un aprendizaje cooperativo.

⁶ Sobre las múltiples ventajas del teatro como forma de aprendizaje, cf. Pennac (2018).

⁷ Cf. n. 5.

⁸ El estudiante es Ignasi Lloberas Trias; tras completar el grado de Filosofía, trabajó como profesor en la Facultad de Filosofía de la UB; actualmente es Profesor de Filosofía y Teoría del conocimiento en el Col·legi Internacional SEK Catalunya.

La clase se concibe como un grupo, y los estudiantes, según los textos y según sus posibilidades y preferencias, se organizan por parejas, tríos, o equipos de más personas para componer estas dramatizaciones.⁹

Además, siempre experimentamos con esa posibilidad de implicar a los compañeros de clase, incluso cuando mantienen una cómoda condición de espectadores: en el siguiente enlace veréis cómo estos alumnos corean el título del diálogo de Luciano que dos compañeros van a representar; y cuando Poseidón comenta algo al río Alfeo sobre los otros ríos, ellos (que se han puesto algunas telas azules) se dan por aludidos como ríos y saludan. Y puesto que los protagonistas están hablando de la fuente Aretusa, la incorporamos como personaje mudo: una chica representa al personaje haciendo de mimo <<https://goo.gl/ecUqao>>.

Esta dinámica de equipo favorece la ayuda recíproca: quienes tienen más soltura asumen papeles más comprometidos, y es muy gratificante ver cómo quienes tienen más facilidad para el griego ayudan a quienes no tienen tanta. En general, la disponibilidad para lo que requiera la obra y el grupo va a más: desde repartirse un personaje entre dos actores, a constituir un coro y hasta animarse a bailar.

Cierto que hay personas que se resisten a actuar. Entonces corresponde al profesor facilitar y valorar otras formas de participación: el mimo, la voz en *off*, la figura de observador (para decir si ese griego se entiende o no, si esa escena se sigue bien o no); o bien aportar *atrezzo*, componer decorados, hacer un cartel para anunciar la obra, etc.

Cierto también que como esta manera de trabajar en equipo es poco habitual –al menos en nuestra facultad– a veces se dan malentendidos: dos personas escogen un diálogo para presentarlo en clase y cuando llega el día queda en evidencia que lo han hecho ¡por separado! ¿Nos escandalizamos? A mí me parece que es mucho mejor aclararles que se trata de trabajarlo de manera conjunta, que han de ayudarse recíprocamente a comprender y hacer comprensible lo que están diciendo; animarlos para que prueben este procedimiento, y darles una segunda oportunidad. O las que sean. Porque si hay un requisito indispensable para este tipo de planteamientos, es contar con la virtud de la repetición: entendamos este trabajo como un proceso y manejemos los tiempos sin complejos de productividad, teniendo en cuenta los ritmos de las personas que forman el equipo, cada *ῥυθμός*.¹⁰ Y en lugar de obsesionarnos por la cantidad de griego, intentemos acertar con la dosis –y sobre todo, que el griego resulte sabroso. Como podéis observar, para los títulos a veces invento palabras que explicitan esa menor extensión: griegobrevemetraje, microparodia, diplodíptico.

4. El griego como experiencia de creatividad, de despliegue o florecimiento personal

Sí, como para que quien participa de esta dinámica se ponga a cantar aquel estribillo goliardesco:

*Oh, oh, oh, totus floreo,
iam amore virginali
totus ardeo*¹¹

De entrada, toda actuación dramática comporta creatividad: a partir de lo escrito, quien actúa está componiendo un personaje encarnado, que es una creación personal. Al hacerlo así, se genera una especie de onda expansiva: objetos para caracterizar a ese personaje, vestuario, ocurrencias, escenografía, efectos sonoros y demás. Todo está

⁹ Quien no puede trabajar fuera de clase con los compañeros, prepara el texto solo, pero contando con que los demás podrán interaccionar de alguna manera: ya lo hemos visto en la microparodia de los *Persas*...

¹⁰ Preciosa palabra griega, que hace inolvidable la máxima de Arquíloco: γίνωσκε δ' οἷός ῥυθμός ἀνθρώπου ἔχει (fr. 105 T; 128 W).

¹¹ *Carmina Burana* 79.

abierto: es un espacio de libertad en el que los estudiantes de griego pueden desplegar sus talentos y descubrir algunos que desconocían. Igualmente nosotros, como docentes: en mi caso, al dedicarme a estas dramatizaciones y griegometrajes, me sorprende a mí misma disfrutando con tareas atípicas y activando capacidades insospechadas.

Ved, por ejemplo, qué inventiva en la presentación de este “pensatorio” (el célebre $\phi\rho\nu\nu\tau\iota\sigma\tau\acute{\eta}\rho\iota\nu\omega\nu$ de *Las Nubes*); y cómo este Sócrates y este Querefonte se preparan para medir el salto de la pulga, la famosa $\psi\acute{\upsilon}\lambda\lambda\alpha$ que este grupo de estudiantes hizo aparecer como un auténtico personaje <<https://goo.gl/PmXXs5>>.

En el ámbito de la creatividad, un resorte potentísimo es apuntar a la filmación de estas obras.¹² A todas las integraciones que filmar comporta, se referirán en detalle más adelante Lorena Rion, Denis Plesa y David Solé.

5. El griego como experiencia de $\delta\acute{o}\rho\omicron\nu$: generosidad y agradecimiento... que juega a favor de la socialización del griego

Esta manera de aprender griego tiene unos resultados que van más allá de la satisfacción personal de saber una lengua clásica o la ventaja de obtener unas determinadas calificaciones. Los resultados tienen consistencia de obra, y de obra colectiva. Pero además se trata de una obra hecha no simplemente para ser mostrada, sino para ser obsequiada: sea una representación teatral, sea un griegometraje, siempre se ofrece festivamente a compañeros estudiantes y profesores, y en muchas ocasiones invitamos a más personas.

Las fórmulas son variadas: algunas sencillas, como escenificar en el aula para los compañeros, o llevar una representación a la clase vecina; otras más vistosas: anunciar una obra y representarla en los jardines de la facultad para un público de estudiantes, profesores, familiares y amigos; estrenar un griegometraje en alguna sala emblemática o en sala y aulas simultáneamente; llevar los griegometrajes al canal de televisión de la universidad (UBtv), donde quedan como material docente, disponibles para todos.¹³

La compensación está garantizada: el público asiste, aplaude, felicita, simpatiza con el griego, aprecia la obra, la agradece, cosa que a su vez genera agradecimiento. En el siguiente enlace tenéis una muestra: una lluvia de claveles para unos chicos que representaron otra escena *Las Nubes* y que a su vez habían llevado 'nubes' (esas golosinas tan blandas) para los compañeros espectadores: <<https://goo.gl/8V1uZ8>>. Eso para nosotros es habitual: si no lanzamos bombones al público o invitamos a cerezas al final de la representación, repartimos ramitas de mirto o claveles al empezar la función.

En ocasiones, el agradecimiento a personas concretas también ha sido un acicate; por ejemplo, hace tres años dedicamos un diplodíptico (dos escenas como concentrado de dos obras: *Electra* y *Lisístrata*) a una profesora muy querida, Eulàlia Vintró, con motivo de su jubilación. Como muestra, el final de esa *Electra* <<https://goo.gl/XeHkos>>.

En fin, que se genera un círculo virtuoso, pues los estudiantes que asisten a estas representaciones o ven estos griegometrajes se dan cuenta de que eso es factible, se encuentran con un horizonte estimulante; y algunos reaccionan inmediatamente. Un par de ejemplos: justo al acabar esa representación de *Electra* y *Lisístrata*, una chica y un chico se me acercan y me dicen que quieren formar un grupo de teatro para representar en griego y en latín, y me preguntan si les puedo dirigir. Naturalmente, respondí que sí; nos constituimos como Grup de Teatre Clàssic y ya llevamos tres temporadas.

Empezamos con unas *Ranas*. Aquí, una muestra del coro: <<https://goo.gl/2Asyfk>>. El curso pasado, contando con uno de estos estudiantes ya graduado como codirector, Roger Ferran, estrenamos una *Aulularia* dedicada a otros tres compañeros que se

¹² Cf. Palomar; Gilabert (2012).

¹³ Tanto este enlace como su buscador funcionan con normalidad <<http://www.ub.edu/ubtv>>.

jubilaban ese año: Pau Gilabert, Jordi Avilés y Rosa Comas.¹⁴ De ahí nuestro primer latinmetraje: <<http://www.ub.edu/ubtv/video/aulularia-grup-de-teatre-classic>>. Este curso 2017-2018 el grupo se ha renovado y entre los alumnos de primero que se han incorporado seis estudian otras filologías, de modo que está claro cómo se está produciendo esta deseable socialización del griego en nuestra facultad.¹⁵ En todo caso, hemos estrenado una obra bilingüe: en griego y en latín, con sus tramos de musical en griego clásico: <<https://goo.gl/nTDw4J>>, *Un queixòs traient el cap a l'Olimp i al món dels morts. Escenes del Querolus i dels Diàlegs dels déus i dels morts de Llucià*, con su correspondiente latinriegometraje disponible en ubtv.¹⁶

Y el otro caso espectacular de este círculo virtuoso son precisamente Lorena Rion, David Solé y Denis Plesa, que han constituido este nuevo Grupo de Innovación Docente para revitalizar el griego: Cinestèsia.

6. Cinestèsia: el nostre *relat verídic*¹⁷

6.1. Valoració de l'experiència viscuda als grecmetratges (David Solé)

D'entrada, el que podem assegurar com a alumnes ja experimentats en els grecmetratges és que la metodologia funciona. De nosaltres tres, Denis Plesa i jo mateix ja havíem actuat en dues d'aquestes representacions coordinades per Natalia Palomar. Més tard, al Màster de Formació del Professorat, vam aplicar tot el que havíem après al Grau en un projecte autònom juntament amb Lorena Rion, que ho vivia per primera vegada.

Des del nostre punt de vista, l'experiència viva del grec que comporta el grecmetratge presenta diversos avantatges pels alumnes. D'una banda, suposa un aprenentatge dinàmic de la llengua; és, per tant, una pràctica allunyada dels mètodes tradicionals que tracten el text simplement com un objecte que ha de ser analitzat i traduït. D'altra banda, aquesta dinàmica promou la motivació del conjunt dels alumnes, ja que es tracta d'un projecte cooperatiu que fomenta la cohesió de grup. Això és molt important. Però potser l'element més destacable és la darrera conseqüència que se'n deriva de tot aquest procés d'aprenentatge: l'apropiació del text grec – que esdevé quelcom φίλον, com ha comentat Natalia Palomar. I és que, a nivell personal, puc dir que aquesta φιλία em permet, encara avui dia, recitar alguns dels passatges representats (anys enrere) i que, sobretot, em permet fer-ho entenent el conjunt de paraules que estic pronunciant. Sens dubte, tot aquell procés em va fer adquirir i interioritzar un pòsit de grec considerable. I això, realment, és molt satisfactori. Ara bé, és evident que un text no esdevé φίλον en un sol dia, sinó que és el resultat d'un treball continuat i consistent. Potser la clau de tot plegat és activar de manera reiterada la lectura en veu alta del text grec, tant quan es treballa la seva anàlisi morfosintàctica, com quan s'emprèn la seva traducció, com quan es presenten els aspectes contextuals orientadors per a una intel·lecció més completa.

Ara bé, la culminació de tot plegat és l'escenificació. De fet, aquesta posada en escena acaba sent un element d'avaluació sumativa que fa palesa tant la comprensió efectiva del text com la manera per la qual s'ha anat millorant en la dicció del grec fins

¹⁴ Este codirector, Roger Ferran, continuaba en la facultad como estudiante de máster, cursando su segundo grado, Estudios Árabes i Hebreus. De nuevo, el relevo generacional, tan recomendable y necesario en todas nuestras actividades.

¹⁵ En el sentido apuntado por la RAE: “Socializar: Extender al conjunto de la sociedad algo limitado antes a unos pocos”.

¹⁶ Cf. n. 13.

¹⁷ Aquesta apel·lació als *Relats Verídics* de Llucià es deu al fet que el primer material didàctic confeït per Cinestèsia és una seqüència d'imatges que il·lustra un passatge concret d'aquesta obra: l'arribada dels protagonistes a l'Illa dels Benaurats.

a emprar-lo d'una manera plena i integrada. Així doncs, podem dir que, amb la dramatització del text, l'estudiant viu el propi text. Aquest fet, doncs, demostra que el procés d'aprenentatge resulta no només eficient sinó també plaent. I tinguem en compte que aquest plaer és l'ingredient perfecte per a crear un bon ambient a l'aula i afavorir una cohesió de grup considerable.

6.2. Primeres pràctiques al grau (Denis Plesa)

És precisament això el que vam experimentar durant la carrera, on vam posar en pràctica el grecmetratge tant a 2n com a 4rt. En efecte, a l'assignatura *Textos Grecs* de 2n vam dramatitzar diàlegs de Llucià de Samòsata. Per a tots nosaltres, llavors, allò era una cosa nova, que potser no havíem imaginat que faríem a la universitat, però ho vam rebre com quelcom positiu i divertit. En el meu cas, com sempre he sigut una persona més aviat tímida, en un primer moment em va fer una mica de por, ja que pensava que havia de sortir davant dels companys i recitar en grec, cosa amb la qual no estava gens còmode. Però Natalia Palomar es va adaptar a tots nosaltres i va proposar amb molta cura quin paper podia fer cadascú, per tal d'estar còmode i al mateix temps sentir-se integrat dins del grup-classe. Això va tenir l'efecte que ella buscava: que tothom es trobés a gust i aprengué grec. Tot i que vaig participar realitzant un rol secundari, de mim, el fet d'estar en escena, d'escollar i reaccionar oportunament a la llengua grega llegida en veu alta, va comportar per a mi un aprenentatge actiu i profitós.

L'últim curs del grau, a l'assignatura *Literatura Grega: Drama*, Natalia Palomar, comptant amb la nostra experiència positiva anterior, ens va proposar una nova pràctica amb una tragèdia i una comèdia gregues. La dinàmica va ser semblant i com que nosaltres ja coneixíem el mètode, va tenir un èxit encara més gran. A diferència de l'altre cas, a més, abans de gravar aquest grecmetratge, vam representar les escenes davant d'un públic congregat al jardí. Aquest fet va comportar que ens ho prenguéssim més seriosament, i que l'aprenentatge integrat del grec s'incrementés.

Un dels beneficis de tots aquests factors és que l'estudiant, després de tant assajar, percep que ha interioritzat molt a fons el text grec, fins al punt que, com David Solé comentava, el pot recordar durant molt de temps després d'haver-ne fet la interpretació. Nosaltres mateixos, després de graduar-nos, vam fer un viatge a Grècia amb els companys i un cop al teatre d'Epidaure ens vam posar a recitar versos i passatges de les obres que havíem representat en els grecmetratges.

El següent grecmetratge el vam dur a terme al *Màster de Formació de Professorat de Secundària*. Aquesta experiència va tenir més un impacte més considerable, ja que no només hi vam actuar sinó que també el vam produir de manera autònoma. Aquí va ser on vam treballar per primera vegada amb Lorena Rion.

6.3. Entrant en la proposta com a docents-discents (Lorena Rion)

De fet, en el meu cas, l'impacte d'aquesta experiència va ser encara més remarcable, ja que tot just estava descobrint els grecmetratges. A l'assignatura *Innovació Docent en les Llengües Clàssiques*, Natalia Palomar ens havia presentat alguna mostra i ens va proposar la realització autònoma d'un grecmetratge. Els principals objectius del projecte eren, d'una banda, experimentar el rol de l'alumne que s'implica en aquesta activitat i alhora, des de la vessant docent, comprovar i avaluar la seva validesa com a metodologia didàctica per a l'aprenentatge del grec clàssic.

Una vegada conformat el grup de treball amb cinc companys més (vuit en total), vam repartir les tasques que duríem a terme cadascun dels integrants: guió, direcció, interpretació, filmació, edició, etc. Aquest procés es va fer tenint en compte les aptituds i els interessos de tots nosaltres. Així, les persones amb més coneixements musicals

interpretarien la cançó del *Proemi d'Orenetes*, basada en el famós fragment de lírica popular ἦλθ' ἦλθε χελιδών.¹⁸ D'altra banda, els companys amb més aptituds d'interpretació farien el paper dels personatges principals a la representació. A més, David Solé s'encarregaria del guió (ordre i adaptació dels textos), Denis Plesa prendria el rol de director i filmaria també la representació, i jo mateixa m'ocuparia de l'edició del material. Arran de la nostra experiència, podem afirmar que encertar en l'assignació dels rols i les tasques resulta especialment rellevant a l'hora de portar aquestes propostes a les aules de Secundària: és molt convenient comptar amb les intel·ligències múltiples dels nostres alumnes.

El següent pas va ser la selecció del passatge que duríem a escena i la seva adaptació. El *Judici de les Deesses* de Llucià ens va semblar una bona opció: era un text ja conegut, que es prestava a ser representat i ens semblava atractiu.¹⁹ També vam voler afegir la *Cançó de l'oreneteta*, que Natalia Palomar ens havia proposat corejar a tota la classe en l'assignatura prèvia de textos en grec.²⁰

A continuació, vam preparar la posada en escena. Per a això, vam tenir en compte diversos aspectes: des dels més tècnics, com ara la gravació, la localització, la il·luminació, el so, etc., fins els més artístics, com la interpretació dels actors o la confecció d'*atrezzo*. A l'últim, vam fer l'edició amb tot el material que havíem creat, afegint-hi la música i els àudios.

Certament, els resultats d'aquest procés van ser molt satisfactoris: a nivell acadèmic, ens va permetre copsar millor tots els elements que integren el text i va propiciar la φιλία que hem comentat abans. D'altra banda, el producte final, que vam estrenar l'últim dia de classe, va ser ofert als companys com a material didàctic permanent: un recurs docent disponible per a futurs professors i estudiants. Pel que fa a les relacions interpersonals de l'equip de treball, lluny de les reticències tan habituals en aquestes dinàmiques de caire més participatiu, tots vam col·laborar de gust i molt activament.

A tall de mostra, una seqüència del nostre *Judici de les Deesses* <<https://goo.gl/oeZPpt>>.

6.4. Indicacions per a la selecció i adaptació del text i la posada en escena (David Solé)

En principi, aplicar la metodologia del *grecmetratge* a d'altres nivells d'ensenyament ha de contribuir al mateix gaudi que van experimentar els protagonistes i el espectadors d'aquest *Judici de Paris*.

En estrenar aquest *grecmetratge*, estàvem proposant a tot el grup-classe del *Màster de Formació del Professorat* un tipus de treball potent per a dur a terme a l'educació secundària. En una hipotètica aplicació de tal mena, el text objecte de dramatització hauria de passar pel filtre d'una adaptació pel nivell de secundària. El criteri per a dur a terme les modificacions del text sempre consistiria a fer-lo assequible als alumnes, tot intentant que el grec fluís tal com és. I un bon recurs per a inspirar-s'hi són els textos adaptats del *Reading Greek*.²¹ En efecte, d'aquest mètode se'n poden extreure expressions vives i lèxic d'alta freqüència aplicables a textos diversos, susceptibles de ser escenificats. Sigui com sigui, l'adaptació ajudaria l'alumnat a treballar millor el contingut del text a fi d'apropriar-se'l.

¹⁸ Fr. 848 Page PMG, cantat amb la melodia de la sardana *Baixant de la Font del Gat*.

¹⁹ Una part ja havia estat presentada a classe per altres dos companys, en el marc d'una assignatura prèvia del mateix Màster: *Interpretació, comentari i adaptació de textos en grec*, també impartida per Natalia Palomar.

²⁰ Cf. n. 18.

²¹ Cf. n. 6.

D'altra banda, és important que l'adaptació lingüística del text es vegi complementada amb una adequada informació conceptual: si es tractés del *Judici de Paris*, convindria parlar de mitologia, d'Homer, de la Guerra de Troia i de com tot això Llucià ho presenta des de la seva particular perspectiva humorística i irònica. Però també resulta clau que la posada en escena sigui consistent i original. Per a aconseguir-ho, podem afegir-hi elements contemporanis o de comprensió pràcticament universal, a fi que un públic més ampli que el d'humanitats pugui intuir què s'està dient en grec. En el nostre *Judici de Paris* hem vist alguns elements d'aquesta mena, com l'erecció d'Hermes i Paris (de fet, es troba parodiada pels seus respectius bastons), la música del *striptease* de les deesses o el vestuari -realment improvisat.²² A més, també es pot intercalar alguna intervenció en català o castellà, com hem vist en el cas de l'*Aulularia*. Al cap i a la fi, la qüestió és captar i mantenir l'atenció del públic: s'ha d'aconseguir una escenificació plausible que, encara que hom parli en grec clàssic, agradi i pugui ser compresa. D'aquesta manera, també contribuïm a fer publicitat de l'assignatura de Grec: potser estudiants de cursos inferiors que es plantegin de fer el Batxillerat humanístic s'acabarien de decidir en conèixer l'experiència viscuda pels seus companys en un grecmetratge d'aquesta mena.

I cal tenir en compte que els estudiants que fan un grecmetratge són conscients que aporten un material didàctic per a les següents promocions.

6.5. Consideracions quant a gravació i direcció (Denis Plesa)

A mi em van correspondre les tasques de gravació del grecmetratge i de la posada en escena, és a dir els treballs de càmera i de director. Des de ben petit m'ha agradat molt el mon audiovisual, al qual m'havia dedicat amb moltes ganes. Tot això, però, ho havia considerat sempre més aviat com un *hobby* i no pas com quelcom a què dedicar-me professionalment. Per tant, en començar el grau de Clàssiques vaig deixar de banda l'audiovisual per a dedicar-me de ple al llatí i al grec. En canvi, en el *Màster de Formació del Professorat* vaig tenir l'oportunitat de reprendre aquesta activitat en haver de gravar un grecmetratge. I em vaig adonar d'un fet molt important: la integració de l'alumnat mitjançant aquest tipus d'activitats és gairebé automàtica —una cosa destacable, ja que tots coneixem el tipus d'alumne que s'apunta a fer grec o llatí i no mostra interès en absolut. Quant a això, la virtut del grecmetratge és que ofereix rols diversos i engrescadors a cadascun dels membres del grup: un pot ocupar-se de la gravació, un altre de l'edició, un del vestuari, etc. I encara que alguns estudiants participin sense parlar en grec, estan gratament exposats a aquesta llengua.

Tornant a la nostra experiència, després de decidir l'indret i realitzar totes les gravacions necessàries, vaig passar tot el material a Lorena Rion que ha treballat la postproducció. La dificultat més gran que vam tenir va ser la gravació del so, ja que en un espai tan obert (el jardí de l'edifici històric de la UB) el micròfon de la càmera resultava insuficient i cadascú dels actors va haver de gravar la veu amb el seu propi mòbil; caldria haver aconseguit uns micròfons adequats.²³ Quant a la càmera, jo vaig fer servir una Canon 7D;²⁴ en tot cas, avui dia filmar ja no hauria de representar cap dificultat. Es pot fer amb una càmera digital, o fins i tot amb els telèfons mòbils: la qualitat d'imatge que tenen els que la majoria dels nostres alumnes fan servir és certament alta i això es pot aprofitar al màxim. Llavors el que convé és deixar que els estudiants pensin per ells mateixos com gravar el seu grecmetratge, ja que solen concebre idees molt bones.²⁵

²² Cal tenir en compte que l'assignatura tenia una durada de només onze sessions, amb un ritme de dues sessions setmanals.

²³ Evidentment, a efectes de so resulta més senzill gravar en un espai tancat.

²⁴ Amb dues lents diferents: Canon 18-124mm i Canon 50mm f/1.8.

²⁵ Em baso en l'experiència d'aquest primer curs d'exercici professional com a professor.

6.6. Comentari sobre l'edició (Lorena Rion)

De la mateixa manera que li va succeir a Denis Plesa, jo també vaig tenir l'oportunitat d'aplicar els meus coneixements en l'edició de vídeos en la realització d'aquest *Judici de Paris amb Proemi d'Orenetes*. La meva tasca va consistir a fer el muntatge de les seqüències, a triar i agregar la música i els efectes sonors i a incorporar i sincronitzar els diàlegs, que vam tornar a gravar *a posteriori*. Es tracta d'un rol especialment recomanable per a aquells alumnes amb aptituds informàtiques i que no vulguin participar en la representació – tot i que jo hi vaig actuar!

Per a l'edició de vídeo, tenim a l'abast tot un conjunt d'eines i programes informàtics: des dels més assequibles i intuïtius, com el *Windows Movie Maker*, fins a d'altres més professionals, com el *Premiere Pro*, passant pel *Sony Vegas* o el *Final Cut*, disponible pels usuaris d'*Apple*. La tria d'un o altre programa dependrà exclusivament de les necessitats i les exigències de cadascun dels editors. *El Judici de Paris amb Proemi d'Orenetes*, de la mateixa manera que la resta d'audiovisuals produïts per *Cinestèsia*, ha estat editat en el programa *Premiere Pro*.

Aquestes eines ens permeten confegir una visió totalment personalitzada i dotar el metratge d'un caràcter original i propi. L'edició, de fet, és la culminació de tot el procés de producció, passant per totes i cadascuna de les etapes que us hem anat comentant, i donarà a llum el producte final: el nou grecmetratge. Així doncs, aquest esdeveniment no només la gravació d'una dramatització d'un text grec, sinó el resultat material de tota aquesta experiència integrada: la implicació personal i de grup en la consecució d'un objectiu comú, on cadascú pot aportar el millor de si mateix, i que té com a punt central el grec clàssic. El grec com a llengua que es pot aprendre alhora que es fa aquesta mena de creació artística: una dinàmica que ens va inspirar per a fundar el Grup d'Innovació Docent *Cinestèsia*.

6.7. Cinestèsia (David Solé)

Estimulats per la reflexió que aquesta ponència requeria sobre el grecmetratge i gràcies a l'amistat que mitjançant aquest mateix es va generar, hem iniciat amb molta energia aquest projecte d'innovació docent. Nosaltres considerem que s'hauria de tenir molt més en compte l'audiovisual a les classes, ja que és el mitjà amb què es troben més en contacte els estudiants avui dia. Per això, vam contemplar la possibilitat de treballar el grec clàssic a través de vídeos didàctics que il·lustressin aspectes gramaticals i lèxics mitjançant històries o seqüències d'imatges. I és que *Cinestèsia* vol que la κίνησης dels seus audiovisuals comporti una sèrie d'estímuls sensorials (αίσθήσεις) que aportin un coneixement més integrat i satisfactori del grec.

Durant aquest primer any de treball, hem fet conèixer *Cinestèsia* en diverses ocasions: al XIII Fòrum Auriga (novembre 2017), presentant un pòster al CIDUI (juliol 2018) i, finalment, a Paideia. També vam explicar la nostra iniciativa al GIDC *Electra* de la Universitat de Barcelona (setembre 2017) i al Departament d'Ensenyament de la Generalitat (desembre 2017). Amb tot l'assessorament i recolzament rebut des d'aquests àmbits, hem pogut anar definint millor les nostres línies de treball i hem confegit ja tres vídeos, un dels quals (sobre les principals preposicions gregues) compta amb una unitat didàctica, que incorpora diferents àudios, exercicis i explicacions gramaticals. Aquesta unitat didàctica la vam poder posar en pràctica en una classe de *Gramàtica Grega* de Sergi Grau a la UB: la bona rebuda que va tenir per part dels alumnes de primer curs de Filologia Clàssica ens va animar, evidentment, a seguir endavant. I és que sempre hem de tenir en compte l'opinió de l'alumnat!

Així doncs, la nostra intenció, a grans trets, és seguir en aquest sentit: generar materials didàctics consistents i innovadors que girin entorn d'un audiovisual, per tal de facilitar l'aprenentatge del grec, fer-lo més atractiu i, en definitiva, mantenir la seva presència a l'ensenyament secundari i revitalitzar-la a la universitat.

Bibliografia

- JOINT ASSOCIATION OF CLASSICAL TEACHERS (2008), *Reading Greek. Text and Vocabulary*, second edition, Cambridge, Cambridge University Press.
- Jorge LARROSA (2006), "Sobre la experiència", *Aloma: revista de psicologia, ciències de l'educació i l'esport*, 19.
<www.raco.cat/index.php/Aloma/article/download/103367/154553> [11/1/2019].
- Jorge LARROSA (2016), Conferencia para profesores que comienzan su docencia
<<https://www.youtube.com/watch?v=J89esh7uRws>> [11/1/2019].
- Natalia PALOMAR, Pau GILABERT (2012), "El griego(breve)metraje: nacimiento, crianza y presentación en sociedad", en *VII CIDUI: La Universitat, una Institució de la Societat / VII: La universidad, una Institución de la Sociedad // VII: The University, an Institution of Society*, pp. 1-15.
<<http://www.cidui.org/revistacidui/index.php/cidui/article/view/362/355>> [11/1/2019].
- Natalia PALOMAR (2013), "Per art de grecmetratge: Llucià mimodramatitzat", *Auriga. Revista de divulgació del món clàssic*, 68, pp. 44-45.
- Daniel PENNAC (2018), *L'école de la vie*, en el ciclo de debates *Som adults? Converses per pensar l'educació*, CCCB,
<<http://www.cccb.org/ca/multimedia/videos/lescola-de-la-vida/229066>> [11/1/2019].
- David SOLÉ, Denis Cristian PLESA, Lorena RION (2017), "Presentació del nou Grup d'Innovació Docent *Cinestèsia*", *Auriga. Revista de divulgació del món clàssic*, 90, pp. 13-14.
- Jader TOLJA, Teresa PUIG (2016), *Essere corpo*, Milano, Tea.

Curriculum

Natalia Palomar Pérez és doctora en Filologia Clàssica. Dedicada a l'ensenyament del grec des del 1980, ha fet recerca sobre literatura grega, mitologia i tradició clàssica, en particular cinema i dramaturgia contemporània. Orienta la docència del grec cap a l'oralitat i la dramatització dels textos. Membre del GIDC Electra. Fundadora i directora del Grup de Teatre Clàssic de la UB.

David Solé Gimeno és graduat en Filologia Clàssica, Màster de Cultures i Llengües de l'Antiguitat i Màster de Formació del Professorat de Secundària. La Beca de Formació del Profesorado Universitario del Ministerio de Educación li permet dur a terme la meua tesi doctoral sobre filologia grega i impartir classes de grec a la UB. Membre del GIDC Electra i cofundador del GID Cinestèsia.

Lorena Rión López és graduada en Filologia Clàssica, Postgrau en Organització i Gestió d'Institucions Educatives i Màster de Formació del Professorat de Secundària. Actualment exerceix de professora de secundària i participa activament en el desenvolupament de diverses iniciatives relacionades amb l'oralitat de la llengua llatina. Cofundadora del GID Cinestèsia.

Denis C. Plesa és graduat en Filologia Clàssica, amb beca Erasmus a la Humboldt-Universität zu Berlin per acabar de cursar els estudis de la carrera, Màster de Formació del Professorat de Secundària. Actualment, combina la meua tasca com a docent de Secundària amb el Màster de Cultures i Llengües de l'Antiguitat. Cofundador del GID Cinestèsia.
